

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 9

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 274 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 7-sentyabrda ruxsat etildi.*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyea Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Tijorat banklari kredit portfelini boshqarishning bozor mexanizmlari va ularni joriy etishdagi muammolar	21
Yusupov Shoxzod Maxmatmurodovich	
Hududlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish davrlari ekonometrik modelini yaratish masalalari	24
Abdullayev Farxod Ozodovich	
Marketing yondashuvi asosida Sirdaryo viloyatining investitsion salohiyatini baholash usullari	35
Xolmurotova Diyoraxon Ibragimovna	
Bevosita soliqlar ma'muriyatchiligi	41
Idirisov Alisher Otajonovich	
Soliq nazorati va transfert narxni belgilashda soliq nazoratini tashkil etishning xorij tajribalari	46
Abdiev Jaxongir Ibragimovich	
Soliq siyosati va strategiyasining ilmiy-nazariy tahlili	53
Djumaniyazov Marks Quranbaevich	
Pestel tahlili – muvaffaqiyatli investitsiya qarorlarini qabul qilish asosi	60
Shaislamova Nargiza Kabilovna	
Tijorat banklari tomonidan biznes loyihalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning o'ziga xos xususiyatlari	67
Asrorov Azizbek Isomiddin o'g'li	
The significance, problems and solutions of the green economy in the New Uzbekistan economy	74
Sattorova Mehriniso, Ibragimova Gulchehra Tohirovna	
O'zbekistonda kichik va o'rta biznesni soliqqa tortishning joriy qilinishi va rivojlanish tendensiyasi	79
Otamuradov Nuriddin Najmiddinovich	
Korporativ boshqaruvni innovasion rivojlantirishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning nazariy asoslari	87
Xalmuradov Elmurod Dilmuradovich	
Международный опыт стимулирования инновационной деятельности	93
Абдиуалиева Гулзада Азатовна	
How does foreign direct investment promote economic growth?	98
O'tkirova Bonu Azamat kizi	
Mintaqalarni barqaror rivojlantirishning konseptual asoslari va ular evolyutsiyasi	102
Umarov Abduvaxob Tursunovich	
Technological Innovations of Electronic Payment Systems	107
Mirkomil Boboyorov Murodullaevich	
Ta'lim xizmatlari sohasida davlat-xususiy sherikligining rivojlanishida xorij tajribasining o'rni va ahamiyati	115
Imomov Xolmurod Norqul o'g'li	
O'zbekiston iqtisodiyotiga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investisiya va xorijiy kreditlar jalb qilish samaradorligi tahlili	119
Maksudov Abdumalik Xodievich	
Davlat ehtiyojlari uchun tovarlar (ishlar, xizmatlar) xarid qilishni takomillashtirish	124
G'ofurov Temur Baxrom o'g'li	
Mamlakatimizda oziq-ovqat sanoatini rivojlanish holati va uning dolzarbligi	129
Turg'unov Muxriddin Mo'ydinjon o'g'li	

Turizmda innovatsiyalarni qo'llash imkoniyatlari.....	133
Po'latov Ma'murjon Murodjon o'g'li	
Davlat budgetining solikli daromadlari tahlili	139
Abduraimova Nigora Radjabovna	
Soliq yuki soliq tizimining qanchalik samarali ekanligini aniqlovchi muhim mezon	143
To'la'kov Ulug'bek Toshmamatovich	
O'zbekiston sanoat korxonalarida xom ashyo resurslaridan samarali foydalanishning hozirgi holati, muammolari va mintaqaviy xususiyatlari (qashqadaryo viloyati misolida)	151
Ochilov Akram Odilovich, Xazratov Sarvar Ibragimovich	
Состояние туристической инфраструктуры Ташкентской области.....	156
Гаппарова Майрамхон Зафар кизи	
Sanoatlashuvning ekologik ta'siri va "yashil" iqtisodiyotga o'tishning asoslari	161
Nosir Maxmudov, Lola Azimova	
Iqtisodiyotni raqamlashtirishda sinergetik ta'sirning nazariy asoslari	167
Maxmudova Zoxida Maqsudali qizi, Normurodov Xusan	
Davlat budjeti xarajatlaridansamarali foydalanishni takomillashtirish.....	173
Sherxon Tuychiyev	
Savdo korxonalarida ta'minot zanjirining asosiy bosqichlari va muammolari.....	177
Ergashev Jahongir Baxodirovich	
Kichik biznes subyektlarining innovatsion loyihalarni moliyalashtirish yo'llari	180
Ergashev Firuz Baxodirovich, Ishturdiev Hasan Abdigapparovich	
Budget tashkilotlarida qurilish-ta'mirlash xarajatlari hisobining asoslari.....	184
Azizova Zilola Lochin qizi	
Xorijiy mamlakatlarda tadbirkorlik subyektlari tomonidan mahallilashtirish asosida mahsulot ishlab chiqarishning o'ziga xos jihatlari	191
Mirzabaev Xusniddin Muxamadjonovich	
Suv ekologiyasining asosiy yo'nalishi va uning fandagi o'rni.....	200
Musayeva Muqaddas Abdurashid qizi	
Анализ прибыли агропромышленности	204
Гафурова Азизахон Фатиховна	
Systematic analysis of briquette mass pressing equipment approach	209
Kobilov Khasan Khalilovich, Sharipova Nazira Rakhmatilloevna	
An Econometric Assessment of the Effects of Fintech on Economic Growth in Developed Countries	213
Anvarkhonov Abdulatifkhon Jamshidkhon ugli	
Raqamli iqtisodiyot rivojida korporativ boshqaruv faoliyatining roli	216
Muxitdinov Ulug'bek Diyarovich	
Значение промышленной сети в развитии деятельности предприятий малого бизнеса.....	221
Кодиров Жавлонбек Нематуллаевич	
Tadbirkorlik kambag'allikni qisqartirishning asosiy yo'nalishi.....	225
Xolmirzayev Abdulxamid Xapizovich	
Kichik biznes subyektlarida mahsulot ishlab chiqarishda innovatsiyani joriy etish masalalari	230
Mirzayev Kobii Nosirjonovich	
Investisiya faoliyatini moliyalashtirish manbalarini rivojlantirish mexanizmlari.....	236
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	
Innovation iqtisodiyotni shakllantirish sharoitida sifat menejmentini joriy etishning nazariy-uslubiy masalalari.....	242
Zarina Ashurova	

Social media marketing strategies for small businesses.....	247
Mannonov Shahzod Istam ugli	
Xalqaro shartnomalar qoidalarini qo'llashning xalqaro va milliy uslubiy tamoyillarining o'zaro ta'siri	250
Rajapov Shuxrat Zaripbaevich	
Neft-gaz, yoqilg'i energetika sanoati sohasidagi yirik soliq to'lovchilarda soliq nazoratini samarali tashkil etish va takomillashtirish masalalari	258
Abdullaev Shuxrat Sultanbaevich	
Суть и значимость инновационных технологий в региональном управлении	266
Муминов Фазлиддин Хусниддин угли	

SUV EKOLOGIYASINING ASOSIY YO'NALISHI VA UNING FANDAGI O'RNI

ORCID: 0009-0001-9364-6761

Musayeva Muqaddas Abdurashid qizi

“TIQXMMI” Milliy tadqiqot universiteti.

“Ekologiya va atrof-muhit muhofazasi” kafedra 4-kurs talabasi.

Annotatsiya: Mazkur maqolada suv ekologiyasi bo'yicha suv resurslaridan oqilona foydalanish masalalari tahlil qilingan. Unda chuchuk suv resurslaridan samarali foydalanish, ularni kengaytirish, ko'paytirish va qayta ishlab chiqarish yo'llari bayon etiladi. Shuningdek, suv havzalarining ifloslanishining oldini olish va toza suv iste'molini kamaytirish maqsadida yangi texnologik jarayonlarni ishlab chiqish zarurligi muhokama qilingan.

Kalit so'zlar: tarmoq, suv ekologiyasi, ilm-fan, usul, ishlab chiqarish, rivojlanish.

Abstract: This article analyzes the issues of rational use of water resources from the perspective of water ecology. It discusses the ways to effectively use freshwater resources, expand, increase, and reproduce them. Additionally, the necessity of developing new technological processes to prevent water body pollution and reduce clean water consumption is highlighted.

Key words: network, water ecology, science, method, production, development.

Аннотация: В данной статье анализируются вопросы рационального использования водных ресурсов с точки зрения экологии водных объектов. Рассматриваются пути эффективного использования пресных водных ресурсов, их расширение, увеличение и воспроизводство. Кроме того, обсуждается необходимость разработки новых технологических процессов для предотвращения загрязнения водоемов и снижения потребления чистой воды.

Ключевые слова: отрасль, водная экология, наука, метод, производство, развитие.

KIRISH

Mamlakat taraqqiyoti davom etar ekan, insoniyat jamiyati va yashash muhiti, shu jumladan, insonga antropogen ta'sir oqibatlarini bilan birga, ekologiya haqidagi bilimlar tobora ommalashib bormoqda. Suv ekotizimlari va inson faoliyatining o'zaro ta'sirini o'rganadigan suv ekologiyasi amaliy gidrobiologiya bilan uzviy bog'liqdir. Suv ekologiyasi nazariy gidrobiologiya natijalarini amaliy qo'llash bilan shug'ullanadi va ekologiya fanining tez kengayishi bilan turli bilim sohalariga kirib borishi muhim ahamiyatga ega.

Suv ekologiyasi geoekologiyaning bir qismi bo'lib, suv ekotizimlariga ta'sir qiluvchi uchta komponentni: suv muhiti, suv organizmlari va inson faoliyati to'plamini o'rganadi. Suv ekologiyasining fandagi o'rni gidrosferani o'rganishning barcha asosiy yo'nalishlarida nazariy va eksperimental tadqiqotlarni rivojlantirishda yotadi. Bu tadqiqotlar suv havzalarining ekologik holatini baholash, holatni tashkil etuvchi jarayonlar va omillarning intensivligi hamda yo'nalishini aniqlash imkonini beradi. Natijada, inson jamiyatining suv ekotizimlari bilan o'zaro ta'sirini optimallashtirishga ko'maklashadi.

Professor Salohiddinov ta'kidlaganidek, suv resurslarini boshqarish va rejalashtirish suv xo'jaligi majmua-sining barcha qatnashchilari, ya'ni manfaatdor tomonlar ishtirokida, suv ob'yektlari havzalari darajasida amalga oshirilishi kerak [1].

Suv ekologiyasi agrar, biologik va geografik fan sifatida, ekologiya bilan chambarchas bog'liqdir. Ayniqsa, suv ekologiyasi ekologiya fanining eng muvaffaqiyatli rivojlanayotgan yo'nalishlaridan biridir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Mamlakat aholisini toza suv bilan ta'minlash masalasi nafaqat milliy balki global miqyosdagi dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Suv resurslaridan oqilona foydalanish, ayniqsa, ichimlik va oqava suvlarni sanoat yo'li bilan tozalash masalasida biologik asoslarni ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega. Shu nuqtai nazardan, mahalliy va xorijiy olimlar ko'p tadqiqotlar olib borishgan.

Mahalliy olimlardan biri, Professor Salohiddinovning ta'kidlashicha: “Suv resurslarini to'g'ri boshqarish va ularni qayta ishlash jarayonlarini ekologik jihatdan barqaror qilish mamlakat iqtisodiy va ekologik xavfsizligi uchun asosiy omillardan biridir” [1].

Xorijiy olimlar orasida, Professor Peter Gleick (AQSh) suv ekologiyasi bo'yicha quyidagicha fikr bildiradi: “Ichimlik suvi bilan ta'minlash va suvning tozaligini saqlash – inson salomatligi va barqaror ekologik tizimlarni

yaratishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Suv resurslarini oqilona boshqarish orqali ko'plab ekologik va iqtisodiy muammolarni hal qilish mumkin" [2].

Shuningdek, YUNESKO hisobotida ta'kidlanadi: "Iqlim o'zgarishi va ekologik xavflar suv resurslari sifatiga jiddiy ta'sir ko'rsatmoqda, shu bois suv ekotizimlarini himoya qilish va ularni barqaror rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi" [3].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqotda induksiya, deduksiya va amaliy tahlil metodlari qo'llanilgan. Induksiya usuli orqali alohida faktlardan umumiy qonun-qoidalar shakllantirilgan, deduksiya usuli yordamida esa umumiy nazariyalardan aniq xulosalar chiqarilgan. Amaliy tahlil suv ekotizimlarining hozirgi holatini va ularning ekologik natijalarini baholashda qo'llanilgan. Bu metodlar tadqiqotning aniqligi va ilmiy asoslilikini ta'minlashda muhim rol o'ynagan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Suv ekologiyasi suv resurslaridan oqilona foydalanish yo'nalishlarini ham o'z ichiga oladi, jumladan, chuchuk suv resurslaridan to'liq foydalanish, ularni kengaytirish, ko'paytirish va qayta tiklash; suv havzalarining ifloslanishini oldini olish va toza suv iste'molini minimallashtirish uchun yangi texnologik jarayonlarni ishlab chiqish.

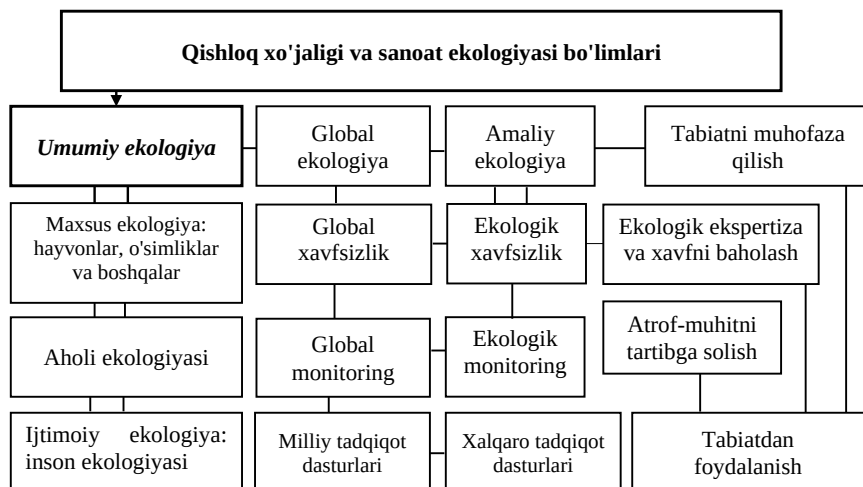
Rus olimi V.A. Deryabinning ta'kidlashicha, ekologik ekspertiza bugungi kunda tabiatni himoya qilishning eng muhim shakli va bosqichi hisoblanib, bu jarayon jamoatchilik nazorati ostida bo'lishi kerak [8].

Suvning ekologik faolligini tahlil qilish chuchuk suv resurslarining muhim xususiyatini – ularning nisbatan tez tiklanish qobiliyatini ochib beradi. Yagona integratsiyalashgan ekologik tizim sifatida tabiatni muhofaza qilish sohasida yagona ilmiy-texnik siyosatning yo'qligi natijasida suvning biologik holatini kuzatish, biologik ifloslanishni bartaraf etish va suv sifatini yaxshilashning samarali usullarini ilmiy-amaliy jihatdan o'rganish yetarli darajada amalga oshirilmayapti. Suv ekologiyasini o'rganish turli ilmiy muassasalarda o'ziga xos tarzda olib boriladi. Ba'zan ilmiy ishlanmalar alohida hududlarda yoki suv havzalarida sinovdan o'tkaziladi.

Ekologik ta'lim va tarbiya esa atrof-muhitni bilish, tabiat bilan to'g'ri munosabatlarni shakllantirish, axloqiy fazilatlarni rivojlantirish va inson hamda tabiatning uyg'unligini ta'minlash maqsadida inson faoliyatining barcha sohalarida ekologik tamoyillardan foydalanishga hissa qo'shishdan iboratdir [9].

Hozirgi vaqtda ekologiya turli muammolarni o'z ichiga olgan murakkab va tez rivojlanayotgan fandir. Ekologiyaning murakkab tuzilishi uning obyektlarining xilma-xilligi bilan belgilanadi: bu obyektlar butun biosfera va yirik ekotizimlardan tortib, hududiy darajaga qadar bo'lishi mumkin, shuningdek, aholi ko'pincha alohida shaxslar to'plami sifatida qaraladi. Ushbu obyektlarning o'zgarishi sodir bo'layotgan makon va vaqt doirasi ham keng qamrovli bo'lib, ular minglab kilometrlardan metr va santimetrgacha, ming yilliklardan haftalar va kunlarga o'zgaradi.

Atrof-muhitga bosim ortgan sari ekologiyaning amaliy ahamiyati oshib bormoqda, natijada muhandislar, iqtisodchilar, sotsiologlar va boshqa ko'plab mutaxassislar ekologik muammolarga tobora ko'proq qiziqish bildirmoqda (1-rasm). Ekologiya fanining rivojlanishi bilan shug'ullanayotgan ekolog olimlar turli yo'nalishlarda izlanishlar olib bormoqda. Ushbu yo'nalishlar qatoriga agroekologiya, zooekologiya, sanoat ekologiyasi va umumiy klassik ekologiya kiradi. Dunyo bo'ylab ko'plab ekologik xizmatlar tashkil etilib, samarali faoliyat yuritmoqda.

1-rasm. Qishloq xo'jaligi va sanoat ekologiyasi bo'limlari.

Mamlakatimizda shaharlar va boshqa aholi punktlarida ekologik xavfsizlik qoidalariga rioya qilinishini nazorat qiluvchi maxsus ekologik xizmatlar faoliyat yuritishi zarur. Har bir korxonada atrof-muhitga ta'sirni nazorat qiladigan bo'lim tashkil etilishi kerak bo'lib, bu bo'lim korxonaning ishlab chiqarish jarayonlari atrof-muhitga qanday ta'sir qilishini doimiy ravishda monitoring qiladi va bu haqida tegishli yuqori tashkilotlarga aniq va asosli hisobotlar taqdim etadi. Suv ekologiyasining ilmiy natijalari biologik xilma-xillik va ekotizimlarga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Suvning ifloslanishi suv ekotizimlarini jiddiy ravishda izdan chiqaradi, bu esa nafaqat suvdagi organizmlar populyatsiyasiga, balki umumiy biologik xilma-xillikka ham salbiy ta'sir qiladi. Bu jarayonlar natijasida ko'plab turlar o'z yashash muhitini yo'qotib, ekologik muhitni yanada noqulay holga keltiradi. Shuningdek, ifloslangan ichimlik suvidan foydalanish yoki bunday suv havzalaridagi kontaktlar inson salomatligi uchun jiddiy xavf tug'diradi. Bu, ayniqsa, turli yuqumli kasalliklar, parazitlar infeksiyalar va toksik moddalar bilan bog'liq xatarlarni oshiradi. Masalan, suvdagi kimyoviy ifloslanishlar yuqori darajada kanserogen va toksik moddalar tarqalishiga olib kelishi mumkin. Bundan tashqari, oziq-ovqat zanjirining buzilishi ham katta xavf tug'diradi. Ifloslangan suv havzalaridan tutilgan baliq va boshqa suv organizmlari orqali inson oziq-ovqat zanjiriga kirib keladigan xavfli kimyoviy moddalar yuqori konsentratsiyalarda to'planib, inson organizmiga va oziq-ovqat xavfsizligiga jiddiy zarar yetkazadi. Bu oziq-ovqat zanjirining asosiy bo'g'ini bo'lgan suv organizmlarining genetik o'zgarishiga va ularning turli kasalliklarga moyilligini oshiradi. Suv ekologiyasi suv ekotizimlari va ular bilan bog'liq biologik jarayonlarni o'rganadi, bu esa suv resurslarini saqlab qolish va ularning biologik salohiyatini oshirishda muhim nazariy asoslarni yaratadi. Ilmiy tadqiqotlar suv resurslarining barqaror rivojlanishini ta'minlash, suvning ifloslanishiga qarshi samarali chora-tadbirlarni ishlab chiqish uchun zamin yaratadi. Bu gidroferaning umumiy ekologik muvozanatini saqlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bu ilmiy fikrlar suv ekologiyasining nafaqat tabiatga, balki inson va uning faoliyatiga ta'sirini chuqurroq tushunishga yordam beradi. Shunday qilib, suv ekologiyasini o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, suv ekologiyasi va suv xo'jaligi faoliyatining mintaqaning tabiiy majmualariga ekologik-iqtisodiy ta'siri mamlakat iqtisodiyotini barqaror rivojlantirish va aholi daromadlarini oshirishda muhim o'rin tutadi. Suv butun sayyora bo'ylab tarqalgan resurs bo'lib, uning tabiatdagi aylanish jarayoni bir nechta muhimi ekologik jarayonlarni bog'lab turadi. Shu boisdan suvning global va mintaqaviy ekotizimlarga ta'siri jiddiy o'rganilishi zarur.

Suv ekologiyasi murakkab va kompleks fan sifatida gidrobiologiya, zamonaviy ilmiy usullar, informatika va kompyuter ma'lumotlarini qayta ishlash texnologiyalari bilan integratsiyalashgan holda, umumiy ekologiyaning mustaqil yo'nalishi sifatida shakllangan. Ilmiy tadqiqotlar suv resurslarini barqaror boshqarishda va suv ekotizimlarini yaxshilashda asosiy nazariy hamda amaliy asos bo'lib xizmat qiladi. Buning natijasida suv ekologiyasi nafaqat tabiatni muhofaza qilish, balki iqtisodiy rivojlanishga ham katta hissa qo'shadi.

Suv resurslarini samarali boshqarish uchun raqamli texnologiyalarni joriy etish: Suv resurslaridan oqilona foydalanish va ularni barqaror boshqarish uchun raqamli texnologiyalarni keng joriy etish muhimdir. Sun'iy intellekt (AI) va IoT (Internet of Things) kabi texnologiyalar suvning real vaqt rejimida monitoringini ta'minlaydi, bu esa suv iste'molini samarali nazorat qilish, suvning sifati va miqdorini boshqarish imkonini beradi. Masalan, aqlli suv tizimlari orqali suv quvurlarining shikastlanishi yoki suvning isrof bo'lishini oldindan aniqlash va bartaraf etish mumkin. Bu usul suv xo'jaligida energiya sarfini kamaytirish va suv resurslaridan optimal foydalanish uchun katta imkoniyat yaratadi.

Suv ekologiyasida xalqaro hamkorlikni kuchaytirish: Suv resurslari ko'plab mintaqalarda chegaralarni kesib o'tadi, shuning uchun transchegaraviy suv manbalarini boshqarishda xalqaro hamkorlikni kuchaytirish muhimdir. Mintaqaviy ekologik tashkilotlar va davlatlar o'rtasida suv resurslarini birgalikda boshqarish bo'yicha xalqaro kelishuvlar va hamkorlik dasturlarini kengaytirish kerak. Bunda suv resurslarini himoya qilish, suv ekotizimlarini saqlash va suvning adolatli taqsimlanishini ta'minlash bo'yicha xalqaro tajribalar almashinishi ahamiyat kasb etadi. Xalqaro ilmiy izlanishlarni hamkorlikda olib borish va suv ekologiyasi bo'yicha global monitoring tizimlarini yaratish orqali mintaqaviy muammolarni hal qilish osonlashadi.

Ekologik ta'lim va suv resurslarini boshqarish bo'yicha dasturlarni kengaytirish: Ekologik ta'lim suv resurslarining barqaror boshqarilishida hal qiluvchi omillardan biridir. Maktablar, oliy ta'lim muassasalari va jamiyat darajasida suv ekologiyasi bo'yicha bilim va ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan dasturlarni kengaytirish zarur. Ekologik ma'rifatni oshirish orqali aholini suv resurslarini tejashga, ifloslanishni kamaytirishga va ekologik tamoyillarga rioya qilishga undash mumkin. Bundan tashqari, suv ekologiyasi bo'yicha mutaxassislarni tayyorlash va malaka oshirish dasturlarini joriy etish orqali suv xo'jaligi sohasidagi kadrlar salohiyatini kuchaytirish mumkin. Bu esa, uzoq muddatda, suv resurslarini boshqarish bo'yicha samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi.

Bu takliflar suv resurslarining samarali boshqarilishi va suv ekologiyasining barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular iqtisodiy rivojlanish va ekologik barqarorlikni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Salohiddinov A.T., Ashirova O.A. Suv resurslarini havzaviy rejalashtirish va boshqarish. O'quv qo'llanma. Toshkent: TIQXMMI, 2020. – 216 p. ISBN 978-9943-5786-4-7.
2. Гапочка М.Г. Экологические аспекты взаимодействия электромагнитных полей миллиметрового диапазона с биологическими объектами: Автореф. дис. докт. биол. наук. Москва: МГУ, 2013. – 49 с.
3. Нигматов А.Н. Экологиянинг назарий асослари. Ўқув қўлланма. Тошкент: Ўзбекистон файласуфлари миллий жамияти нашриёти, 2013. – 268 с. ISBN 978-9943-391-73-4.
4. Никифоров А.Ф., Кутергин Ф.С., Семенитшев В.С., Никифоров С.В. Экологические основы охраны водных ресурсов: Учебное пособие. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2019. – 192 с. ISBN 978-5-7996-2603-7.
5. Микшевич Н.В., Ковалчук Л.А. Водная среда и безопасность человека: Учебное пособие. Екатеринбург: Урал. гос. пед. ун-т, 2014. Ч. 1. – 118 с.
6. Зилов Э.А. Гидробиология и водная экология (организация, функционирование и загрязнение водных экосистем): Учебное пособие. Иркутск: Изд-во Иркут. гос. ун-та, 2009. – 147 с. ISBN 978-5-9624-0388-5.
7. Квашнин Ю.А., Нефедев Н.Б., Псюриченко С.Г. Нормирование качества вод. // Экология производства. 2006. № 10. С. 12-14.
8. Дерябин В.А., Фарафонтова Э.П. Экология: Учебное пособие. Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2016. – 136 с. ISBN 978-5-7996-1613-7.
9. Бусоргина Н.А. Экология. Курс лекций: Учебное пособие. 2-е изд., доп. и перераб. Ижевск: ФГБОУ ВО Ижевская ГСХА, 2017. – 214 с.
10. Шевцов М.Н. Водно-экологические проблемы и использование водных ресурсов. Хабаровск: Изд-во Тихоокеан. гос. ун-та, 2015. – 197 с. ISBN 978-5-7389-1817-9.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

